

I. ÜNİTE

PSİKOLOJİYE GİRİŞ

- 1 . Psikolojinin Konusu**
- 2 . Psikolojinin Amaçları**
- 3 . Psikolojide Ekoller ve Yaklaşımlar**
- 4 . Çağdaş Psikolojide Uzmanlık Alanları**
- 5 . Psikolojide Araştırma Yöntemleri**
- 6 . Psikolojinin Diğer Bilimlerle İlişkisi**

I. ÜNİTE : PSİKOLOJİYE GİRİŞ

Hazırlık Soruları

1. Psikoloji, insanın sizce hangi ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır? Düşününüz.
2. Davranışlarınızın, psikolojinin konusu olduğunu hiç düşündünüz mü? Neden?
3. İnsanın kendisini incelemesi hangi güçlükleri beraberinde getirir?

1. PSİKOLOJİNİN KONUSU

Psikoloji, insan davranışlarını inceleyen bir bilimdir, insan merak eden, öğrenme ihtiyacında olan bir varlıktır; hem kendini hem de kendi dışındaki dünyayı anlamak ister. Elde ettiği bilgiler de onun çevresine uyumunu kolaylaştırır.

İnsan yalnızca çevresini, dış dünyayı değil, kendisi ile ilgili olayları da merak eder. "insan nedir?" sorusuna cevap arar. Bu sorunun cevabını aslında bildiğini zanneder. Oysa insan hakkında bildiğimiz düşündüğümüzden azdır.

İnsan, felsefenin, dinlerin, antropoloji, etnoloji, biyoloji, sosyoloji gibi çeşitli alanların konusu olmuştur, insanı inceleyen alanlardan biri de psikolojidir. Psikoloji, insanın neden, niçin ve nasıl davrandığını araştırır.

Psikolojinin Tanımı

Psikoloji psyche (nefes, ruh, zihin) ve logos (düzenli söz, bilgi) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Kelime anlamı "ruh bilgisi"dir. Ancak değişik tanımlar verilmesine rağmen o, en genel anlamda "organizmanın davranışlarını inceleyen pozitif bir bilimdir."

Tanımda geçen kavramları kısaca açıklayalım.

***Organizma :** Geniş anlamıyla her türlü canlıdır. Psikolojinin organizma teriminden anladığı hayvan ve insandır. Psikolojinin asıl amacı insanı incelemektir. Bazı nedenlerle; (deney aracı olarak. İnsan davranışlarıyla karşılaştırmak amacıyla) hayvanlar da psikolojinin konusu olmuştur.

***Davranış :** Organizmanın doğrudan veya dolaylı olarak gözlenebilen tüm etkinlikleridir. Yürümek, koşmak, ağlamak, gülmek, yemek, içmek, bisiklete binmek, saz çalmak, konuşmak gibi eylemler birer davranıştır. Bu davranışlar doğrudan doğruya gözlenebilir. Rüya görmek, öğrenmek, hayal kurmak, düşünmek, duygulanmak gibi bazı davranışlar da dolaylı olarak gözlenebilir. Rüyanın anlatılması, düşüncenin konuşmayla açıklanması gibi.

işte "bu davranıştır" dediğimiz; insanların yapıp-etmeleri, davranışın gözlenebilir yanısıdır. Davranışın ortaya çıkması için insanın zihninden bir şeylerin (düşünme, problem çözme, duygulanma, anlama, algılama v.b) geçmesi gerekir. işte bu işlemlere **zihinsel oluşumlar** adı verilir.

***Bilim :** Belirli bir alanda bilimsel yöntemlerle yapılan çalışmalar sonucu elde edilen organize bilgiler kümesi, düzenli bilgiler elde etme sürecidir. Tanımda belirtildiği gibi bilim sadece olmuş bitmiş bilgiler yığını değil, aynı zamanda devam eden çalışmaları da içerir.

Bilgi : *Suje-obje ilişkisinin sonucudur.*

Süje : *Bilen varlık. Yani bilgi ilişkisindeki insan.*

Obje : *Bilginin konusu olabilen herşey.*

Belirli alanda elde edilen her bilgi, bilim değildir. Bilgilerin bilim olabilmeleri için bazı koşullara uygun olması gerekir.

* Her bilimin kendisine has bir konusu vardır.

* Her bilim bilimsel yöntemlerle araştırmasını gerçekleştirir.

* Bilim, objektiftir. Elde edilen bilgiler, başka araştırmacılar tarafından test edildiğinde de aynı sonuçlara varılır.

* Bilim, olayların neden - sonuç ilişkisini araştırır.

* Bilim genellemelere varmayı amaçlar. Bu genellemeler, bilimsel yasa veya bilimsel teori olarak ifade edilirler.

Fizik, kimya, biyoloji, psikoloji, sosyoloji gibi olgulara dayanan, olguları deneysel yöntemlere açıklayan bilimlere pozitif bilim denir.

2. PSİKOLOJİNİN AMAÇLARI

* Her bilim daimin bir amacı vardır, örneğin; fiziğin amacı farklı olayları en genel yollarla, matematik ifadelerle açıklayan doğa yasalarını ya da temel ilkelerini ortaya çıkarmaktır. Psikolojinin de amacı organizmanın, özellikle insanın davranışlarını! inceleyerek genel yasalara varmaktır.

* Her bilim daimin belirli çalışma alanı vardır. Psikolojinin çalışma alanı insan davranışlarıdır. İnsan davranışlarının ne olduğunu, nasıl olduğunu, niçin olduğunu araştırmak, araştırma sonuçlarından hipotez, yasa, teorilere varmak psikolojinin görevidir.

* İnsan bir canlı olarak çevresine uyum sağlamak ister. Psikoloji de elde ettiği yasaları yine insana uygulayarak onun davranışlarını açıklayabilir, önceden kestirebilir, kontrol edebilir. Böylece, insana çevresine uyum sağlamasında yardımcı olabilir.

* Günümüzde psikolojinin bulgularından, çok değişik alanlarda yararlanılır. Eğitim, tıp, endüstri, ekonomi gibi olaylarda psikolojik bilgiler, insanların daha başarılı olmasını sağlamaktadır. Büyüme, gelişme, yetenekler, ilgi, zeka, heyecan, bellek, düşünme, öğrenme konularında elde edilen psikolojik bilgilerin eğitim alanında kullanılması ile bu alanda basan yükselmiş, daha sağlıklı, daha modern bir eğitim anlayışı gelişmiştir.

3 . PSİKOLOJİDE EKOLLER VE YAKLAŞIMLAR

1879 da Alman psikolog VVILHELM WUNDT tarafından Leipzig'de kurulan psikoloji laboratuvarı ile psikoloji deneysel bilim dalı olma unvanını kazanmıştır. ilk psikoloji deneyleri burada yapılmıştır. Psişik olaylar fizik olayları gibi incelenmeye çalışılmıştır. Daha sonra Avrupa'nın değişik yerlerinde ve Amerika'da da birçok psikoloji laboratuvarı açılmıştır.

Psikoloji, felsefeden ayrılıp bağımsız bir bilim haline geldikten sonra - kısmen de olsa- bazı filozofların düşünce biçimlerinin etkisinde kalmıştır. Sistem veya ekol halinde gelişen psikoloji akımları ortaya çıkmıştır.

Ekoller genellikle tek yanlı görüşlerdir. incelemek istedikleri konuyu temel öğeter açısından ele alırlar. Determinist anlayış-tadırlar. Psikolojinin belli başlı ekolleri Strukturalizm (yapısalcılık-zihin yapısı ile ilgili psikoloji) Fonksiyonalizm (işlevselcilik-zihin göreviyle ilgili psikoloji), Behaviorizm (davranış psikolojisi), Psikanalitik Psikoloji, Geştalt Psikolojisidir.

Ekol : (school-okul) Belirli alanlar-da belirli yöntem ve görüşleri benimseyenlerin oluşturduğu birlik; düşünce akımları yani '....izm' lerdir.

Yaklaşım : (Approach) incelenen konuya bakış biçimleriyle birbirinden ayrılan ana doğrultulardan her biri.

Yirminci yüzyıl psikolojisi zihinsel süreçleri açıklamak için iç gözlem yöntemini kullanan yapısalcılıkla başladı. Daha

İç gözlem : İnsanın kendini incelemesi.

sonra psikanalitik psikoloji gelişti. Yapısalcılığa karşı olan davranışçılık ve geştalt psikolojisi gibi akımlar ortaya çıktı. Daha önceki okulların tek yanlı determinist (belirleyici) görüşlerine tepki olarak da hümanistik (insancı) psikoloji doğdu. II. Dünya Savaşı sıralarında ise ekoller önemini kaybederek, görüşler yavaş yavaş birbirine yaklaştı. Teorisyenler ve araştırmacıların aynı miktarda katkıda bulunduğu çoğulcu anlayış, ekollerin tek yanlı anlayışı yerine geçti. Psikolojinin günümüzdeki durumunu daha iyi anlamamız için ekol ve yaklaşımları kısaca gözden geçirelim:

Strukturalizm (Yapısalcılık)



Wilhelm Wundt

1879 da Wilhelm Wundt'un psikoloji laboratuvarını kurması ile deneysel psikolojinin temelleri atılmıştır. Wundt, ilk çalışmalarında duyum ve imgeleri araştırdı. O ve izleyenler karmaşık zihinsel yaşantıların yapışım incelemeye çalışmışlardır. Bu nedenle bu ekole yapısalcılık denir, örnek aldıkları bilim dalı kimyadır. Kimyada, nasıl bileşik maddelerin yalın elementlerden oluştuğu Çözümleme ile anlaşılıyorsa karmaşık bilinç olay-larının yapısal açıdan çözümlenmesi ile de psişik olayların daha iyi anlaşılıp açıklanabileceğini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre psikolojinin amacı, bilincin karmaşık yapışım çözümlenmek, zihnin en yalın öğelerim araştırmak ve bunlar arasındaki ilişkileri bulup yasalar halinde formüle etmektir. Artık duyumlar, algılar, anılar laboratuvarda incelenmeye başlanmıştır.

Yapısalcıların araştırmalarında kullandıkları yöntem, içgözlem (introspection) ve deney (experiment)dir. Temsilcileri Wundt ve Titchner'dir.

Yapı: *Structur.*

Yapısalcılık: *Structuralizm*

Fonksiyonalizm (İşlevselcilik)

William James, James B. Angeli ve John Dewey gibi Amerikan filozoflarının ve eğitimcilerinin oluşturduğu ekoldür.

Fonksiyonalistler, yapısalcıların görüşlerine karşı çıktılar. Onlara göre bilincin ne olduğundan çok, ne için olduğunu bilmek önemlidir. Yani bilincin amacı ve işlevini bilmek asıl amaç olmalıdır. Bunlara göre insan davranışlarını anlamak için sadece bilinç olaylarını çözümlenmek yoluyla incelemek yeterli değildir. Bilinç incelenmelidir ama bunun yanında insanın çevresine uyumunda yardımcı olacak, öğrenme gibi uyum davranışları da incelenmelidir. İşlevselciler davranışı, çevreye uyum süreci olarak tanımlamışlardır. Bu ekolün amacı algılama, düşünme, duygulanma gibi içsel eylemlerin, hayatta karşılaşılan çeşitli problemlerin çözümlenmesine nasıl yardım ettiğini açıklamaktır. İşlevselciler eyleme ve yararcılığa dönüktür.

Fonksiyoncular, yöntem olarak içgözlem ve gözlemi kullanmışlardır. Davranışları, özel olarak da öğrenmeyi açıklamaya çalışmışlardır.

Behaviorism (Davranışçılık)

Birinci Dünya Savaşı sırasında behaviorist denilen bir grup Amerikan psikologu, yapısalcılığa ve işlevselciliğe karşı çıkmışlardır. Bilincin iç gözlem yöntemi ile incelenmesine

Objektif bilgi (Nesnel bilgi):
Konusuna uygun bilgi örn. '2' çift sayıdır, objektif bir bilgidir. '2' uğursuz sayıdır, sübjektif bilgidir.

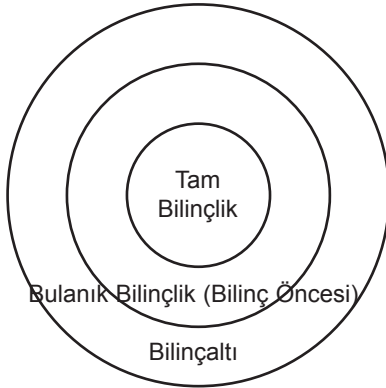
kuşku ile bakmışlardır. Bilinç hallerinin değil, ama davranışların, gözlenebilir durumların incelenmesi gereklidir. Psikolojinin bilim haline gelebilmesi için gözlenebilir, ölçülebilir fenomenlerin doğa bilimlerinde kullanılan objektif ve bilimsel yöntemlerle incelenmesi gerekir. Gerek yapısalcıların, gerekse işlevcilerin kullandıkları iç gözlem yönteminin kullanılması bilime aykırıdır.

Davranışçıların önde gelen temsilcileri Watson, Pavlov ve Dashiell'dir. Bunlar bilinç kavramını bir yana bırakıp davranışları incelemişlerdir. Davranışçılara uyarın (stimulus)-tepki (response) psikologları da denir. Davranışçılara göre objektif tekniklerle gözlenebilen sadece çevresel uyarıcılarla, insanların bu uyarılara karşılık gösterdikleri tepkilerdir. Davranışçılar gözlem ve deney yöntemini kullanırlar.

Davranışçılar, organizma ve çevre ilişkilerinin insan ve hayvanlarda birbirinin aynı olduğu kanısındadırlar. Bu nedenle hayvanlar üzerinde psikolojik araştırmalar yapmışlardır, örn Pavlov koşullu öğrenme deneyleri köpekler üzerinde yapmıştır (Öğrenme konusunda bu deney açıklanacaktır).

Psikodinamik Yaklaşım (Psikoanalitik psikoloji)

19. yüzyılın sonunda S.Freud'un öncülüğü ile bir grup hekim,akıl ve ruh hastalıkların psikolojik açıdan incelemeye çalışmışlardır. Zira bu hastalıklardan birçoğunun fiziksel veya organik kaynakları bulunamıyordu. Hastalıkların kaynaklarının bulunmasında önce hipnoza başvurulmuş, daha sonraları da psikanaliz yöntemi geliştirilmiştir. S. Freud, akıl hastalıklarının psikolojik nedenlerini incelerken "Bilinçaltı"nı keşfetmiştir. Freud ve arkadaşları, "psi" koz ve nevrozların çoğunun, kişinin çocukluktan itibaren tatmin edilmemiş olan arzu ve ihtiyaçlarının baskı altına alınmasından, bilinç dışına itilmesinden meydana geldiğini öne sürmüşlerdir. Kliniklerde yaptıkları deneylerde bunu kanıtlamaya çalışmışlardır.



Uyarın: Dış çevreden gelip organizmayı etkileyen her şey.

Tepki: Uyarıcı etkisi ile organizma da meydana gelen değişme.



Sigmund Freud

Freud'a göre içsel yaşantılar bilinçlilik bakımından birbirinden farklı üç düzeyde bulunurlar. Bunlardan tam bilinç düzeyinde kişi, anılar, düşünceler, duygular gibi içsel yaşantılarının farkındadır. Bilinç tam olarak aydınlıktır. İkinci düzey bilinç öncesidir. Burası bilince yakın olan anıların, arzuların bir deposu gibidir. Kişi bunların farkında değildir ama istediği anda bilinç alanına çıkarabilir. Üçüncü düzey ise bilinçaltıdır. Burada kişinin istediği zaman bilinç alanına çıkaramadığı, varlıklarından bile haberdar

olmadığı duyguları, düşünceleri, anılan, dürtüleri bulunur. Bilinçaltında bulunan bu düşünceler yok olmazlar. Kişiyi rahatsız eder, davranışlarını şu ya da bu şekilde etkilerler. Bilinçaltı düşünceleri rüya ve hayallerde ortaya çıkar.

Freud'a göre anormal davranışlar, aslında insanların ruhsal çatışmalarından kurtulabilmek için başvurdukları çabalarıdır. Bu nedenle bu davranışlar asla anlaşıl-mayacak olan davranışlar değildir. Normal davranışlarla aralarında yalnızca bir derece farkı vardır.

Freud ayrıca kişilik konusunda da yeni bir görüş getirmiştir, insanın id-ego-Süperego denilen üç yanım ve bunların etkileşimini incelemiştir.

id.: İnsanın biyolojik yanı.

Ego: İnsanın psikolojik yanı.

Süperego: İnsanın toplumsal yanı.

Özet olarak şunu söyleyebiliriz: Psikanalitik psikologlar (Freud, Adler ve Jung) akıl hastalıklarının ve bilinç altını klinik yöntemlere ve gözleme başvurarak incelemişlerdir. Psikolojinin bulgularının hekimlik alanında kullanmışlardır.

Gestaltçı yaklaşım (Bütünlük psikolojisi)

Max Wertheimer, Kurt Kofka, Kurt Lewin gibi Alman psikologlarından oluşan psikoloji ekolüdür.

Algı ve bellek konusunda incelemeler yapmışlardır- iç gözlem, gözlem ve deney yönteminden yararlanmışlardır. Görüşleri özellikle eğitim alanında kul-lanılmıştır.

Gestalt (*Geştalt*) : *Bütün, biçim, yapı, anlamına gelir.*

Biçim (*Gestalt*) : *Oluştugu parçalar ve ilişkilerin toplamı ile açıklanamayan ve bunun üstünde bir bütünlüğü olan görünüm ya da yapı.*

Geştalt psikolojisinin temsilcileri davranışların bir bütün olduğunu, bunun parçalara ayrılamayacağı savunmuşlardır.

Geştalt psikolojisine göre parçaların bir bütünlük içinde anlam kazanması önemlidir. Örn: bir tablo, tuval, boya ve renklerin toplamından çok daha farklı bir şeydir. Tek tek anlamı olmayan parçalar bütünlük halinde anlam kazanır.

Hümanistik (insancı) yaklaşım

Çağdaş bir psikoloji akımıdır. Kurucuları Geştaltlardan etkilenmiştir. Varoluşçu (existentialist) felsefe akımının görüşlerini benimsemişlerdir. Bu yaklaşımın öncü ve temsilcileri Rogers, Maslow, Sartre, Charolette Bühler, Frankl, Binswagner'dir. Davranışçı ve psikanalitik yaklaşımlara karşı görüşleri vardır. Özellikle insanı ele alışı açısından öteki ekollerden ayrılırlar. Bu yaklaşıma göre **insan** kendine göre bir değerdir, belli bir toplum düzeninin ya da iş örgütünün aracı haline getirilmemelidir. İnsan kendisinden, davranışlarından, oluşturacağı

kimliğinden kendisi sorumludur. Hayatı kendisi için yaşamaya değer, anlamlı bir hale getirmek kişinin kendisine düşer. Ölümlü olan insanın hiçbir yaşantısı tekrar etmeyecektir. Geçmiş ya da gelecek değil, içinde yaşanan an önemlidir.

insan için bilim amaç değil, ancak araç olabilir, insanı tanıırken dogmatik görüşlerden kaçınmak gerekir, insan davranışlarını denetim altına almak yerine, daha çok özgürlüğe yer vermelidir, insanı anlamak için onun iç yapısını bilmek gerekir. Bunun için **iç gözleme** başvurmak zorunludur. İnsan cansız bir nesne olmadığından, dıştan bakılarak davranışları yordanamaz. Bu akım insanı, inceleme yöntemini getirmiştir. Psikolojiyi bir bakıma yeniden felsefeye yaklaştırmıştır.

Yordama: *Bilimsel bilgiye ulaşmak üzere yapılan gözlem ve çözümlemelerde başvurulan kurallı işlemler sistemi.*

Psikolojinin amaçlarından biri insan davranışlarını kontrol etmektir. Oysa Hümanistik yaklaşımda olanlar, psikolojik kontrolün insanlığın zararına kullanılabileceği inancındadırlar. Örneğin, iyi insan yetiştirmek doğru bir amaç gibi gelebilir. Ancak bu konuda çok çeşitli görüşler ortaya atılabilir.

Bilişsel (Cognitive) yaklaşım

Bilme ve biliş (cognition) olguları hep insanın ilgisini çekmiş, değişik yaklaşımların konusu olmuştur.

Bilgi edinme ve bilinçli duruma gelme sürecinin öğrenme ve davranış üzerine etkileri psikolojinin konusunu oluşturur,

Biliş: *Bilme olayı ile ilgili bir süreç, insanın bir nesne ya da olayın varlığına ilişkin bilgi ve bilinçli duruma gelme süreci.*

Çağdaş biliş anlayışında iki yaklaşım göze çarpar. Bunlardan biri **Bilgi İşlemi** yaklaşımıdır. Bunda düşünceyi ve usavurma (akıl yürütme) süreçlerini açıklamak amaçtır. Bu yaklaşım, **insan zihnini** çeşitli programlara göre bilgi edinmek, bilgiyi işlemek, depolamak ve kullanmak üzere tasarlanmış gelişkin bir bilgisayar sistemi olarak ele alır.

Diğer yaklaşım Jean Piaget'nin çalışmalarına dayanan yaklaşımdır. Gelişme psikolojisi alanındaki çalışmaları ile tanınan Piaget, çocuğun yetişkinliğe değin bir dizi zihinsel gelişim evrelerinden geçtiğini savunmuştur. Piaget, çocukta dört gelişim evresi saptamıştır. Piaget'nin gelişme ile ilgili görüşleri eğitim anlayışında değişiklikler getirmiştir.

Gelişme Psikolojisi:
Birey ya da birey gruplarını psikolojik gelişim açısından çeşitli aşamalarda gösterdikleri davranışların özelliklerini inceleyen psikoloji dalı.

Belli kavramların özümmlenebilmesi için zihinsel gelişmede belli aşamaların tamamlanmış olmasının gereği anlaşılmıştır. Öğretmenin görevi, çocuğa yalnızca bilgi aktarmak değil, ona dünyayı keşfetmesinde **rehberlik** etmektir.

A.B.D. li psikolog ve eğitimci Jerome S. Bruner, küçük çocuklarda algı, öğrenme, bellek gibi biliş biçimleri konularındaki çalışmaları ile eğitim anlayışında etkili olmuştur. Çalışmaları, ders programlarının yeniden düzenlenmesini sağlamıştır.

J-S. Bruner'e göre, bulun çocuklarda doğal bir merak ve değişik konutara ilgi vardır. Hangi gelişim aşamasında olursa olsun her çocuğa, uygun biçimde verilmesi koşuluyla her konuyu öğretmek mümkündür.

Biyolojik yaklaşım

Buna psikobiyolojik ya da biyopsikolojik yaklaşım da denilebilir. A.B.D.'li psikiyatır Adolf Meyer'in öncülüğünü yaptığı Psikiyatri Okulunun yaklaşımıdır. Meyer, insanı bütünselliği olan biyolojik bir birim olarak kabul eder. İnsan davranışını anlayabilmek için biyoloji, psikoloji ve sosyolojiden yararlanmak gerekir. Meyer'e göre zihinsel bozukluklar organik ve kalıtsal etkenlerin karmaşıklaştırdığı gerçekçi olmayan beklentiler ve yanlış alışkanlıkların sonucunda ortaya çıkar.

4. ÇAĞDAŞ PSİKOLOJİDE UZMANLIK ALANLARI

Çağdaş Psikolojide uzmanlık alanlarını "Deneysel Alanlar" ve "Uygulamalı Alanlar" olarak sınıflandırabiliriz. Deneysel alanlar, daha çok akademik araştırmaları içerir. Uygulamalı alanlarda da akademik çalışmalarla elde edilen bilgiler pratik hayata uygulanır. Bu uygulamalardan çeşitli psikoloji alanları doğmuştur.

a) Deneysel Alanlar

Deneysel atarlarda, psikolojinin amacı daha çok teoriktir. Bilmek için araştırmak, bilimsel amaç esastır. Buna Akademik Psikoloji de denilmektedir. Bunlar;

Genel Psikoloji : Psikoloji ile ilgili prensipleri ve davranışın temellerini araştıran, psikolojinin temel kavramalarına anlam kazandıran psikoloji dalıdır.

Genetik Psikoloji : Davranışların ortaya çıkmasından itibaren gelişmesini, gelişme dönemlerini araştıran psikolojidir.

Deneysel Psikoloji : Laboratuar deneylerinin yapıldığı, hipotezlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili deneysel araştırmaların sürdürüldüğü ve davranışların açıklandığı psikoloji dalıdır.

Sosyal Psikoloji : Bireyin toplumla ilişkilerini ve toplumun bireyi etkilemesi ile ilgili olaylar üzerinde araştırmalarını sürdüren psikolojidir.

Çocukluk, Gençlik, Yetişkinlik Psikolojisi : Çocukluk psikolojisi, bebeklikten ergenlik dönemine kadar olan davranışlarda, gençlik psikolojisi, 12-20 yaşlar arasındaki davranışlarda, yetişkinlik psikolojisi ise 20 yaştan itibaren meydana gelen davranış değişmelerini ve gelişmelerini araştıran psikoloji alanıdır.

Fizyolojik Psikoloji : insanın anatomik yapısı, sinir sistemi, salgı bezleri v.b fizyolojik olayların davranışlarla ilişkisini araştıran psikoloji dalıdır.

Karşılaştırmalı Psikoloji : Farklı cinslerde görülen davranışların karşılaştırılmasını ve farklılıklarını inceleyen psikoloji dalıdır.

Ayrıca insan davranışlarını inceleyen "insan psikolojisi", hayvan davranışlarını inceleyen "hayvan psikolojisi" başlıca uzmanlık alanları olarak sıralanabilir.

b) Uygulamalı Alanlar

Uygulamalı Psikoloji ise deneysel alanlarda elde edilen bulguların günlük yaşamda karşılaşılan sorunların tanısını, belirlenmesini, çözümlenmesini kolaylaştırmak amacıyla kullanıldığı alanlardır. Başlıcaları Eğitim Psikolojisi, Klinik Psikolojisi, Endüstriyel Psikoloji, Hukuk Psikolojisi vb. dir.

Eğitim Psikolojisi : Psikolojinin; algılama, öğrenme, düşünme, motivasyon, heyecan, zeka ve kişilik, çevre-insan etkileşimini araştıran alanlarındaki bulguların eğitime uygulanması ile gelişmiş bir alandır. Eğitim ve Öğretim alanındaki birçok problemin çözümünde bu teorik (kuramsal) bilgilerden yararlanılmıştır. Gerek öğrenci, gerek öğretmen, gerek öğretim teknikleri ile ilgili yenilikler ve gelişmeler, bu çalışmaların sonucudur. Ayrıca okul hayatının fizik koşullarının düzenlenmesi, daha uygun ortamlarda eğitim ve öğretim yapılmasının gereği bu araştırmaların ışığında belirlenmiştir.

Klinik Psikoloji : insanların zeka, kişilik, ruh hastalıkları gibi çeşitli konulardaki problemlerinin teşhis edilmeleri ile ilgili olarak geliştirilen teknikler üzerinde çalışılan uygulamalı psikoloji dalıdır. Kliniklerde çeşitli teknikler geliştirilir. Bu teknikler uygulanarak zekada normal ve anormal durumlar, kişilik bozuklukları, çeşitli ruh hastalıkları teşhis edilir. Psikologlar, özellikle klinik psikolojide psikiyatristlerin yardımcıları olarak çalışırlar. İhtiyaç duyulduğunda testlerin uygulanması, değerlendirilmesi psikoloğun görevidir.

Psikolog: Psikoloji eğitimi gören kişi. Özel anlamda, kliniklerde uyum bozukluklarının teşhisinde, terapinin uygulanmasında, çeşitli yöntemlerin uygulanıp değerlendirilmesi konusunda psikiyatriste yardımcı olan kişi.

Psikiyatrist: Tıp eğitimi görmüş ve psikiyatri konusunda uzmanlık yapmış doktor.

Endüstri Psikolojisi : Psikolojinin verilerinden yararlanarak endüstriyel alanlarda işe göre eleman seçme, üretilen araç ve gereçleri insan yapısına uygun olarak düzenleme, çalışanların psikolojik problemlerini çözme amacıyla araştırmalar yapan bir daldır. Günümüzde işyerlerinin insan sağlığına uygun düzenlenmesi, işin, en az enerji harcanarak en uygun biçimde yapılması, kişinin fizyolojik yapısına ve yeteneklerine uygun bir işte çalışması gibi konular endüstri psikolojisini ilgilendirir.

Üretilen malların pazarlanmasında satıcı-alıcı etkileşimi, malların tanıtılması amacıyla yapılan reklamlar psikolojik verilere dayanmaktadır. Kişinin hiç ihtiyacı olmadığı halde satın aldığı eşyalar göz önüne getirildiğinde reklamın üzerimizdeki etkileri açıkça görülür.

Hukuk Psikolojisi : Hukukta psikolojinin teorik bilgilerinden yararlanan psikoloji dalıdır. Sanık ve tanığın psikolojik durumları, sorgulanması, yargılanması ve yasalar karşısında insanların tutum ve tavırlarını araştıran alanlardan biridir. Sanık ve tanığın tanımlanması, suçlu insana karşı gösterilen tavır değişimleri, cezaevi şartlarında yapılan düzenlemeler, bu çalışmaların bir sonucudur.

5. PSİKOLOJİDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Bilimlerin amacı, olaylar hakkında kanıtlanabilir bilgiler elde etmektir. Bu amaca erişmek için izledikleri sistemli yola, her türlü araştırma tekniğine yöntem denir. Değişik bilim dallarında birçok yöntem kullanılır. Psikoloji de diğer bilimlerin kullandığı yöntemlerin çoğunu kendi konusuna göre kullanır. Bunların başlıcaları betimleyici ve tanımlayıcı yöntemler, korelasyonel yöntemler, deneysel yöntemlerdir.

a) Betimleyici ve tanımlayıcı yöntemler

Betimleme ve tanımlama amacıyla tarama yöntemi, doğal gözlem, görüşme ve vaka incelemesi yöntemlerinden yararlanır.

(1) Tarama yöntemi : Belirli sorunlarla ilgili olarak geniş kitlelerin görüşlerinin alınmasıdır. Sorular önceden hazırlanır, Sözelimi, TV yayınlarının eğitime etkisi konusunda öğrenci, öğretmen ve velilerin görüşlerini almak üzere bir araştırma yapılabilir, Sorular görüşmeden önce hazırlanır geniş kitlelere yöneltilir. Elde edilen sonuçlar yorumlanır. Tarama amacıyla test ve anketler uygulanabilir.

Betimleme: Bir durum, olay yada sürecin, bir evrenin (evren-araştırmaya konu olarak alınan alan) özelliklerini sayıp dökme.

Betimleyici araştırma: ilişki kurucu, varsayım sınavıcı ilk gözlemlerden hareket ederek olgulara eşlik eden özellikleri belirlemeyi amaçlayan sayım (istatistik) araştırmasıdır.

Test : İnsanların zekalarını, ilgilerini, yeteneklerini, tutumlarını, kişiliğini v.b. ölçmek amacıyla kullanılır. Testler ölçülecek davranışları içine alacak biçimde oluşturulur. Testlerden alınan sonuçlar objektif (nesnel) biçimde yorumlanır. Testlerden alınan bilgiler insan davranışlarını oldukça sağlam biçimde açıklar. Testler, ölçtüklere konuya (zeka, yetenek, kişilik, ...v.b.), uygulama alanlarına (birey ya da gruplara uygulanması), uygulama biçimlerine (sözlü-sözsüz oluşu v.b.) göre sınıflandırılır.

Anket: Bilgi verecek kişinin doğrudan kendisinin okuyarak cevaplandıracağı sorulardan oluşmuş soru kağıtları kullanarak yazılı cevaplar aracılığıyla gözlemde bulunma işidir (Anket uygulanan kişiler okur - yazar değilirse anket uygulayan kişi kartları onlardan alacağı cevaplara göre kendi doldurabilir).

(2) Doğal gözlem: Olayların doğal durumunda izlenmesidir. Güdümsüz gözlem de denilebilir. Oyuncakları ile oynayan çocuğun, zor bir problemi çözmeye uğraşan öğrencinin davranışlarını ona hissettirmeden, en ince ayrıntısına kadar gözleyip kaydedebiliriz. Bu amaçla gözlem odaları ya da gizli kameradan yararlanabiliriz.

(3) Görüşme: Görüşme, karşılıklı konuşmadır. Bu konuşma bir kişi ile olabileceği gibi bir grup insanla da olabilir. Hekim hastasına sorduğu sorularla, nasıl hastalık hakkında görüş kazanıyorsa, psikolog da çeşitli konularda yaptığı konuşmalarla öyle görüş kazanabilir.

(4) Vaka (olay) İncelemesi: Bazı durumlarda insan davranışını tanımak pek kolay olmaz. Olayın derinliğine inmek gerekir, insanın geçmiş yaşantıları ve çevresi davranışlarına önemli etkiler yapar, insan davranışını tanımak için bu geçmiş yaşantıların, önemli olayların (hastalık, kaza, şoklar) ve ilişki kurduğu insanların ona nasıl bir etkide bulunduğunu öğrenmek gerekir. Bunun için psikolog incelediği kişinin ailesi, arkadaşları ve diğer ilgililerle konuşur. Elde ettiği bilgileri nesnel olarak kaydeder. Davranışların nedenlerini ortaya çıkarırken bu bilgilerden yararlanır.

b) Korelasyonel yöntemler

Korelasyon : Birlikte değişme gösteren olaylar arasında çeşitli-anlamlılık düzeylerinde belirlenen ve nedensellik bağları kurmanın başlangıç noktası olan ilişki, sözgelimi "cinsiyet ile öğrenme başarısı arasında ilişki var mıdır", ya da "matematik dersindeki başarı ile müzik dersindeki başarı arasında ilişki var mıdır" diye sorulabilir. Araştırma sonunda ileri sürülen iddia doğrulanırsa (müzik dersinden başarılı olanlar matematikle de başarılı ise: ya da farklı cinslerin öğrenme konusundaki başarıları da farklı ise) iki değişken arasında korelasyon vardır denilir. Korelasyon pozitif (+) ve negatif (-) yönde olabilir. Değişkenler aynı yönde değişme gösteriyorsa pozitif, ters yönde değişme gösteriyorsa negatif korelasyondan söz edilir.

c) Deneysel yöntemler

Doğal gözlem, gözlem, varsayım (hipotez) ve deneyleme aşamalarından geçer.

1. Doğal gözlem : Olayların akışına gözlemcinin karışmadığı gözlem biçimidir (Daha önce söz edildi).

2. Varsayım : (hypothesis - hipotez). Olaylar ve olgular arasında neden - sonuç ilişkisi kuran ve gözlem yolu ile test edilecek (sınanacak) olan öngörü, ilk gözlemlerden yola çıkarak, olaylar arasında nedensellik ilişkisi kuracak geçici açıklama yapılabilir. Bu açıklamalar doğrulandığında yasa haline gelebilir.

3. Gözlem : Olayın başından sonuna kadar izlenerek görülenlerin kaydedilmesidir. Deneysel yöntemde, bu aşamada kastedilen, doğal olmayan (güdümlü) gözlemdir.

Güdümlü gözlem: Olayların yeri, zamanı ve koşullarının gözlemci tarafından hazırlandığı gözlem biçimidir. Nelerin, nasıl gözlenebileceği, nasıl kaydedileceği önceden kararlaştırılır. Aktif gözlem ya da deneyleme de denilebilir.

Deney (Experiment) : Bir değişkenin etkilerini gözlemek üzere koşulları hazırlanmış gözlem ya da deneyleme sürecinin ürünüdür. Diğer bilimlerde olduğu gibi deney yöntemi, psikolojide de araştırmaların temelidir. Psikoloji deneylerinde denek ya da denek grupları kullanılır. En az iki denek grubu kullanılır. Denek gruplarının yaş, cinsiyet, eğitim, yetenek, ilgileri, öğrenim durumu ... v.b. açısından birbirlerine oldukça benzer kişilerden oluşturulmasına özen gösterilmelidir. Çünkü bu özellikleri deneyin sonucunu etkiler. Denek gruplarından biri, koşulları sabit tutulan **kontrol grubudur**. Diğeri de hipotezin koşullarını uyguladığımız **deney grubudur**.

Denek: derinde deney yapılan organizma.

Örneğin, bir sınıfta öğrencilerin Fransızca'yı daha iyi öğrenmeleri konusunda hiç Türkçe konuşmamanın etkisini araştırdığımızı varsayalım. Bunun için zeka, yaş vb. özellikler açısından eşlenebilecek iki grup oluşturulur, ikisinde de aynı konular işlenir. Birincisinde (deneme grubu) Türkçe konuşulmasına izin verilmez, ikincisinde (kontrol grubu) izin verilir. Sonuçta başarılar arasında fark olduğu görülürse, (diğer şartların eşit olduğu düşünülerek) varılan sonucun Türkçe konuşulmasından ya da konuşulmamasından kaynaklandığı yargısına varılır.

d) Araştırmalarda ahlakî ilkeler

Her bilim gibi psikoloji de kötü amaçlar için kullanılabilir. "Bilinçaltı güdülenme"; "araçlı şartlanma"; "psikobiyoloji" alanındaki araştırmalar kötü amaçlarla kullanılabilir özellikler taşırlar. Ancak kötü amaçla kullanılabilen kaygısı ile bu bilimden vazgeçmek anlamsızdır. Ateş yangına da neden olabilir, yiyeceklerimizi de pişirebilir, önemli olan bilimi insanlığın iyiliği için kullanmaktır. Bunun için psikoloji çalışmalarının nesnel, önyargısız olması gerekir. İnsanlık adına bile olsa, bir tek kişiye zarar verebilecek çalışmalar yapılmamalıdır.

6. PSİKOLOJİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

Psikolojinin felsefeden ayrılıp bağımsız bir bilim olması, onun diğer bilimlerle ilişkisinin koptuğu anlamına gelmez. Her bilim dalının diğerleri ile ilişkisi vardır, Ancak birbirlerine yakın olan bilim dallarının ilişkisi diğerlerinden daha yoğundur. Örneğin, insanı konu olarak ele alan antropoloji, etnoloji, sosyoloji, psikoloji daha yakın ilişki içindedir.

Antropoloji (anthropology): İnsan bilim.

Psikoloji - Antropoloji: Antropoloji, insanı inceleyen bilim dalıdır. İnsanın gelişim sürecini, ırkları inceler. Elde ettiği sonuçlar günümüz psikolojisine ışık tutar.

Psikoloji - Etnoloji: Etnoloji, insan toplumlarının günümüzde ya da tarih öncesi dönemlerde yaşayan ilkel toplulukların kültürlerini inceler, insanın kişiliği, algıları, kanıları üzerinde içinde yaşadığı kültürün etkisi oldukça çoktur. Bu nedenle etnoloji çalışmaları psikolojiye yardımcı olur.

Etnoloji: Toplumların kültürel yapılarını inceleyen bilim dalı.

Psikoloji - Sosyoloji : Sosyoloji toplum bilimidir. Toplumun yapısını, toplumsal sistemleri inceler. Toplum tek tek kişilerden oluştuğuna göre sosyoloji ile psikoloji oldukça yakından ilişkili bilim dallarıdır. Her iki bilim dalının ortak ürünü olarak sosyal psikoloji dalı doğmuştur. Ancak bununla birlikte sosyoloji ve psikolojiyi tek bir bilim dalı olarak görmek yanlıştır. Çünkü iki bilim dalının oldukça farklı yanları ve çalışma alanları vardır. Örneğin, sosyoloji yalnızca insan toplumlarını incelemesine karşın psikoloji bazı nedenlerle hayvanları da inceler.

Sosyoloji: Toplum bilim. Toplumun yapısını, işleyişini ve toplumsal sistemleri inceler.

Kültür: Ekin. İnsanın ürünü olan, insanın yarattığı araç, gereçten, dil, sanata kadar her şey.